

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj X.

V sredo 10. novembra (poznojesna) 1852.

List 90.

Prostora za sadne drevesa je dovelj!

„Novice“ so prinesle v 88. listu poziv: naj bi se nabirale sadne peške in košice in se širila in množila po njih toliko koristna sadjoreja po deželi, ter so rekle, da prostora za sadno drevje je še povsod dovelj.

Prijatli! čista resnica je, da je še obilo obilo prostora za sadne drevesa, ako se ozremo po ravninah in dolinah, po južnih gričih in bregovih, ki so po svoji legi silnih vetrov obvarovani in katerih zemlja je kakor nalaš vstvarjena za sadno drevje.

Jez sim si prizadjal obširnost tega prostora iz katasterskih zapisov za Krajnsko deželo zvediti; naj bi drugi za druge dežele, kjer je ravno tako še prostora dovelj, to zvedili, zakaj številke so žive priče, katerim se ne da s praznimi besedami zopergovoriti.

Krajnska dežela ima zgol travnikov (brez germovja in gojzdnih dreves) 223.751 oralov, travnikov in pašnikov s sadnim drevjem pa 10.972 oralov, skupej 234.723 oralov.

Iz tega se vidi, da od 234.723 oralov še ni 5 odstotkov, to je, od 100 oralov še ne 5 oralov za sadjorejo odločenih.

Ako to prerajtamo na gorensko stran (poprejšno Ljubljansko kresijo), na notrajnsko stran (poprejšno Postojnsko kresijo) in na dolensko stran (poprejšno Novomeško kresijo), se najde tale prerajt:

Gorensko ima zgol travnikov 68.696 oralov, travnikov in pašnikov s sadjem 5.832 oralov,

skupej 74.528 oralov;

na tem postoru je tedaj za sadjorejo določenih od 100 oralov nekaj čez 7 oralov (7, 8 %).

Notrajnsko ima zgol travnikov 81.822 oralov, travnikov in pašnikov s sadjem 91 oralov,

skupej 81.913 oralov;

na sadjorejo tukaj od 100 oralov še ne pride en oral (0, 11 %); se vé da se borja in Kras morata tu v rajtingo vzeti.

Dolensko ima zgol travnikov 73.233 oralov, travnikov in pašnikov s sadjem 5.049 oralov,

skupej 78.282 oralov;

na sadjorejo pride tukaj od 100 oralov nekaj čez 6 oralov (6, 44 %).

Iz tega pregleda sadjoreje po imenovanih 3 straneh se vidi, da, čeravno ne smémo réci, da bi povsod mogle drevesa stati, je vendar sila sila veliko prostora še za sadjorejo; iz tega pregleda pa na dalje, žalibog! vidimo, da gorkeji Dolensko se manj s sadjorejo peča, kakor bolj merzlo

Gorensko, in da je Dolensko za 1 odstotek zadej za Gorenskim, kar bi imelo po različnosti podnebja, gorkote in zemlje ravno narobe biti.

Ako bi na Krajnskimi zgol travnikom še tiste pristeli, ki so z germovjem ali gojzdnim lesam obrašeni in 50.861 oralov prostora znesó, vidimo, da je še manj zemljiša sadjoreji določeniga, ker na mnogih travnikih in celò na taci, ki so blizo hiš, gojzдно drevje stoji, kjer bi sadne drevesa se ravno tako dobro sponšale, in zraven sadja tudi listje in les donašale, kakor gojzдно drevje.

Ravno tako slaba razmera sadniga drevja se nam kaže, ako s sadjem zasajene travnike in pašnike zrajtamo po številu hiš, ker se vendar smé misliti, da vsak grunti gospodar na deželi nekoliko sadniga drevja ima.

Na Gorenskimi (to je, v Ljubljanski kresii) brez Ljubljanskiga mesta, kteriga nočemo v ta prerajt vzeti, je 24.000 hiš; — če sadonosni prostor z 5832 orali na to število hiš razdelimo, pride počez na eno hišo le 389 □sežnjev za sadjorejo; — na Notrajnsko kresijo z 12.888 hišami le 11 □sežnjev, na Dolensko z 31.249 hišami le 258 □sežnjev, — po celi deželi z 68.137 hišami skupej le 257 □sežnjev na eno hišo.

Po vertih zraven hiš se najde scer semtertje nekoliko sadnih drevés, vendar so ti verti večidel le za zelenjad in kuhinske potrebe, in ker po celi deželi ne merijo več kakor le 2084 oralov, tudi sadni pridelk ne more velik biti.

Če po tem tacim vidimo, koliko prostora je še po deželi za sadje pripravniga, naj bi glasi, ki k pomnoženju domače sadjoreje opominjajo, ne ostali glasi vpijočiga v pušavi! — naj bi umni kmetovavci šli drugim z lepim izgledam naprej, in zasadili kjer koli sta kraj in zemlja pripravna, obilo sadniga drevja, — vsi domorodci pa, katerim je blagor domovine pri sercu, naj bi, vsak po svoji móci, neprenehoma spodbudovali k sadjoreji, ki pri vsaki hiši, sirovo ali posušeno, veliko zda, pa tudi prodano marsikak goldinar gospodarju privabi, kakor se je to posebno očitno vidilo leta 1846, ko se je le samih suhih češpelj, zlasti iz Dolenskiga, za več tisuč goldinarjev v ptuje kraje poprodalo.

Drugo pot čem obris sadjoreje po posamesnih krajih Gorenskiga in Dolenskiga bravcam „Novic“ podati *).

Rautner.

*) Vredništvo je častitimu gosp. pisatelju iz serca hvaležno za ta popis, iz kteriga naši kmetovavci v številkah razločno vidijo, da je še veliko veliko prostora, ki pričakuje sadnih drevés. Gosp. pisatelj ne terdi, da bi bil ta prerajt do pičice gotov, ker v taci velicah prerajtbah gré resnica lahko za 10 ali 20 in še več navskriž; ven-

Postava zavoljo ognja na kmetih.

(Dalje.)

Zavoljo vredbe, ktera je potrebna, da se oginj hitrejšje pogasi, ima gosposka ali župan, vsaj v večjih krajih, vsakemu gospodarju ali hlapcu svoje opravilo že popred povedati. Eni morajo biti za okoli pošiljati, za oginj oznaniti, eni za vodo nositi, eni za sode z vodo in druge priprave vkup voziti, eni za varovanje premoženja pogorelcov, drugi za gasiti, poderati in raztergati, in to delo ima gosposka sosedom vsako leto, kadar davke plačujejo, na novič oznaniti.

Kakor hitro hrup vstane in se znamenje ognja zasliši imajo župan in drugi bolj imenitni možjé prvi biti, kateri k ognju pritekó; zakaj na njih izgledu in zapovedi, po katerim se vsi sosedje pokorno ravnati morajo, je naj več ležeče.

Če gosposka v vasi ali kje blizo svojo pisarnico ima, mora kmalo enega pisarja k ognju poslati, kateri je dosti pripraven, da red derži in ljudi vodi.

Zlasti pak se morajo tesarji, zidarji, kovači, ključarji, dimnikarji, mlinarji in taki ljudjé, kateri v vasi ali kje blizo stanujejo, s svojim orodjem pri ognju znajti, ali kterege svojih tjé na pomoč poslati.

Tudi hišni gospodarji in njih hlapci so dolžni, kakor hitro znamenje ognja zaslišijo, s svojimi pripravami tjé priteči, in tega dela se prijeti, ktero se jim da, ali ktero jim je že pred rečeno bilo.

Ravno tako imajo tudi bližnje gosposke, samostani, fajmoštri in soseske ne samo, kadar so prošene, ampak tudi same od sebe, kakor hitro zvedó, da je oginj vstal, z ljudmi in s pripravo ena drugi na pomoč priti.

Pri ognju se sicer ljudjé tako daleč, kakor je treba, k delu siliti znajo, ti pak, kateri za delo niso in druge motijo, proč odgnati; vunder se lepo z njimi ravnati mora, zato da se ljudjé ne ostrašijo in gasiti ne zbojé.

Pri gasenju je treba vsiga nepotrebnege vpitja se zderžati, za vodo podajati versto napraviti, namreč tako, da eni vodo naprej podajajo, med tem pak drugi že po drugi segajo i. t. n. Pot, kjer se voda na rokah ali na vozéh nosi, mora vselej prosta biti; če je treba, se tudi laterne prižgó; bolj imenitni in starji možjé imajo skerbeti, da ljudjé v hoji ali v voznji eden drugemu na poti niso.

Med tem, kadar možjé pri ognji delajo, imajo žene in dekleta doma ostati, in če je treba, živino v hlevu odvezati, čednik pak jo mora s kom drugim, kateri za gasiti ni, kakor hitro je mogoče na polje gnati in pred ognjem obvarovati. Kadar je oginj blizo, imajo žene in dekleta streho polivati in boljše reči na zanesljiv kraj vùn nositi, kjer so nekteri možjé za varhe postavljeni.

Kadar nevarnost ognja že okoli sebe seže, se morajo vse oknja, ali line pod streho zapreti, vrata ali luknje keldrov ali velbov s kamni, z rušo, z napisom ali z gnojem zadelati, zlasti pak vse reči, katerih se rad oginj prime na stran spraviti.

Na turne in pod streho cerkvá se mora kmalo voda nanositi; line se pred iskrami varujejo, in boljše cerkovne reči se, kakor hitro je mogoče, na stran spravijo.

Če je oginj še zapert, se mu, dokler je mogoče, zrak dati ne sme, ampak se mora s polivanjem in na vse viže gledati, da se zaduši. Kadar pa že vùn puhne in en kraj popade, kjer se žito, seno, slama, ali kaj tacega znajde, kjer polivanje nič več ne tekne, takrat se mora vsa lesena roba tam proč spraviti, bližnje plotove, je, če se morebiti zavoljo prostora že popred storilo ni, podreti, streho doli vreči in s stenami in drugo gorečo lesnino vred notri v hišo podreti, da se oginj pokrije in zatara.

Bližnje hiše se brez potrebe poderati ne smejo, le samo taistikrat, kadar že ni mogoče, drugači plemena ognja berzdati, se hiše naprej poderati začno. Taistikrat pak se nobenemu gospodarju znesti ni, pa bo tudi sleherni, kterege zadene za pogorelca deržan in enakih pravic deležen.

(Konec sledi.)

Kako bi se za male otroke bolj skerbelo?

Veliko staršev po kmetih ima poleti od jutra do večera polno dela na polji. Majhne otroke pusté doma velikrat same s silno nevarnostjo, velikrat jih nekoliko večjim otrokam v varstvo zročé, kateri so s tem od šole zderžani, in vunder so otročiči pri vsem tem le v slabih rokah in v vsakim oziru mnogoterim nevarnostim podverženi.

V ta namen bi utegnilo prav dobro biti, ako bi imeli v vsaki vasi posebno varhinjo za celo vas. Mogla bi biti pobožna, poštena in nekoliko podučena oseba, ktera bi otroke varovala, jim primerne igrače tegnila; kar bi jih bilo že za to, bi jih učila moliti, se čedno in spodobno zaderžati v cerkvi, doma in zunej hiše; bi jih učila miloserčnosti do živali itd. Ravno tako bi jim zamogla primerne opravilica in delica odkazovati. Se vé, de bi mogla oseba za to skerb od vasi kej plačila imeti, naj bi bilo v živežu, ali kakor si bodi, kar bi ji pametne slovenske matere, obljubim, iz serca rade in obilno dale.

Ko bi tedaj starši in sploh hišni na delo šli, ali tudi druje krati, ko bi ne utegnili z otroci se pečati, bi jih varuški zročili, in bi brez skerbí bili. Sila veliko otrok bi bilo po takim nesreče otétih, v ktero brez varha ali varhinje naleté. Koliko jih zgorí, se zaduši, potoni, pobije; koliko jih je od svinj razterganih in v mnogoterih nesrečah pokončanih, ki so od staršev brez varha pušeni, ali pa drugim brezpametnim vetrostim in muhastim otrokam pušeni, kateri jih tudi velikrat sami poškodujejo, ali pa pri svojih igračah pozabijo in popustijo kjer si bodi. Zraven tega pa v šolo ne hodijo, v ktero bi mogli hoditi. Verh tega bi se taki otročiči precej v otročnosti priljudnosti in spodobniga obnašanja nekoliko naučili, in staršem bi bila v vsakim obziru poštena odreja otrok zlo perljajšana. V to varstvo bi se zamogli zročevati vsi otroci, ki še za delo in za šolo niso, pa tudi nekoli večji, ako bi sicer brez dela postopali.

Blagoserčni župani! sprožite to reč; teška ni izpeljati, prida pa je neizrečeno veliciga.

Slovanski popotnik.

Spisuje Fr. Cegnar.

* V seji 31. oktobra društva sv. Mohora so bile sledeče reči obravnovane: 1. Je bilo oznanjeno, da se je doslej 574 udov oglasilo. — 2. G. Orožen, mestni kaplan v Celju, ponudi društvu svoje „časopisje Celj-

dar je po večim resničen in pa zanesljiva podlaga, na katero se opíra razsodba, kako je s sadjorejo našo. Taka, kakor pri nas na Krajskim, je pa tudi drugod po Slovenskim, razun malokterih krajev tú in tam. Vred.